

mortuos, ut eorum meritis Deus placibilis reddatur, ut Exod. xxxii: *Recordare Abraham, et Isaac, et Israel servorum tuorum*: Daniel iii: *Neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, et Isaac servum tuum, et Israel sanctum tuum*: et Ps. cxxxix: *Propter David servum tuum non avertas faciem Christi tui*: ubi non solum interponitur pactum, quod fecerat Deus ad illos (ut ponit Calvinus) sed etiam petitur aliqua gratia, et beneficium per illorum intercessionem. Nam in Daniele petebatur misericordia: *Non auferas misericordiam propter Abraham, etc.* et in loco Exodi Moyses petebat, ut dimitteretur populo peccatum, quod utique gratia erat, non justitia. Unde optime dixit D. Augustinus quæstione cxlix in Exodo: « Admonemur cum merita nostra nos gravant, ne diligamur a Deo, relevari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit. » Idem habet Theodoretus quæst. lxxvii in Exodo, et Chrysostomus homilia xlii in Genesi.

XVII. Ex Conciliis habetur hæc veritas: in Concilio Chalcedonensi act. xi, ubi dicitur: « Flavianus post mortem vivit martyr, oret pro nobis: » et in vii Synodo generali act. vi: « Cum timore omnia agamus postulantes intercessionem incontaminatæ Deiparæ, item sanctorum Angelorum, et sanctorum omnium: » denique in Concilio Tridentino sessione xxv, in principio determinatur impie sentire eos, qui negant sanctos invocandos esse, aut pro hominibus etiam singulis orare, aut adversari honori mediatoris. Usus etiam Ecclesiæ, quem S. Thomas adduxit ex litanis antiquissimus est, nam in Concilio Aurelianensi primo tempore Hormisdæ papæ inducuntur litanie, et habetur de consecratione, dist. iii, capite Rogationes. Pro Hispania etiam ponuntur

litanie idibus decembris per tres dies in Concilio Toletano v, cap. i, et in Toletano vi, cap. ii.

XVIII. Denique ratio manifesta est, quia sancti in hac vita possunt orare pro aliis, ut patet Job xlii: *Job servus meus orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam*. Et Apostolus sæpissime in suis epistolis petit orationes fidelium, ut ad Ephesios vi, ad Colossenses iv, et ad Thessalonicenses iii, et denique Jacobi v dicitur: *Orate pro invicem ut salvemini*: ergo etiam post mortem sancti possunt orare pro nobis. Quo argumento utitur D. Hieronymus contra Vigilantium. Et consequentia patet, quia nec post mortem deest illis efficacia, cum sint magis conjuncti Deo; neque cognitio nostrarum orationum, quia sciunt illas Deo revelante, sicut etiam alia multa, quæ illis manifestantur in gloria ut ostendit D. Thomas conclusione tertia: ergo nulla est causa, cur negetur eos pro nobis intercedere.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XIX. Ad argumenta hæreticorum facile respondetur. Ad primum, constat ex dictis inveniri in Scriptura, et usu Ecclesiæ exemplum invocationis sanctorum; constat etiam eos accepisse a Deo dignitatem intercedendi eo ipso, quo facti sunt amici, et familiares Dei. Neque enim ut aliquis possit orare pro altero requiritur amplius, quam familiaritas amicitie ad illum a quo petit; et hoc etiam pertinet ad sanctorum meritum; quando enim meruerunt Deo conjungi, et amici Dei esse per charitatem, et gratiam consummatam, meruerunt quoque ex consequenti posse orare pro nobis sicut amicus ad amicum. Quod vero irrident hæretici, unum sanctum orari pro una

necessitate, et alium pro alia, respondetur id non esse mirum, cum Deus soleat aliquem sanctum facere magis clarum in una virtute, quam in alia, et aliquam gratiam uni tribuere, et non alteri. Et ideo egregie dicit D. Augustinus, epistola cxxxvii: « Numquid non Africa sanctorum martyrum corporibus plena est, et tamen nunquam hic scimus talia miracula fieri; sicut enim Apostolus dicit, non omnes sancti habent curationem doni; neque omnes habent dijudicationem spirituum, ita neque in omnibus memoriis sanctorum ista fieri voluit ille, qui dividit propria unicuique prout vult. » Sic D. Augustinus.

XX. Ad secundum fundamentum hæreticorum respondetur cum S. Thoma hic ad primum, quod solum colitur latria ille, ad quem oramus, ut ad auctorem gratiæ et gloriæ, quam petimus, non vero quem adhibemus solum, ut intercessorem. Quæ solutio ab hæreticis despicitur putantes, quod solum possumus sanctis tribuere honorem civilem, si vero sacrum, et religiosum exhibeamus colere eos est latria; unde et nobis objiciunt, quod Beatissimam Virginem deam appellamus. Cæterum longe differt, cultum aliquem, et orationem aliquam esse sacram et religiosam, ut distinguitur a civili, et esse sacram, ut dicit cultum latriæ. Quæ æquivocatio ut tollatur, advertite, quod cultus religiosus tripliciter sumitur. Uno modo stricte prout procedit a virtute religionis, et directe tendit ad Deum, et sic soli Deo exhiberi potest, quia ratione dixit Hieronymus libro primo contra Vigilantium: « Qui martyrem adoravit? » Et tamen ipse se explicat dicens: « Quis hominem fecit deum? » Quasi negans sanctis adorationem divinam. Et S. Augustinus epistola xlv: « Ne te hoc lateat, et in sacrilegia convicia impruden-

tem trahat, scias enim in Christianis catholicis nullum coli mortuorum. » Qui tamen statim se exponit addens: « Nihil denique, ut numen adorari, quod sit factum, et conditum a Deo. » Negat ergo cultum mortuis sanctis tamquam numini, id est, tamquam divinitati.

XXI. Secundo modo, cultus religiosus sumitur pro eo, qui procedit a religione, non directe et primario, sed ex quadam redundantia, quando cogitamus sanctos, ut Dei ministros, et ut nobis repræsentantes Deum; sic enim non repugnat eos secundo honorari per latriam propter ministerium, et repræsentationem. Qua ratione dixit S. Thomas quæstione præcedenti, articulo secundo nos habere actum devotionis ad sanctos, non qui terminetur in illis, sed qui transeat ad Deum. Et Ambrosius sermone primo de sanctis: « Quisquis honorat martyres, honorat et Christum. » Hieronymus epistola lxi: « Honoramus servos ut honor eorum redundet ad Dominum, qui dixit: « Qui vos suscipit, me suscipit. » Et sic probabile est posse elici a virtute religionis, et latriæ cultum erga sanctos propter repræsentationem ministerii, quasi secundo, quamvis in praxi non sit consulendum propter periculum labendi in adorationem directam latriæ, et immediate ad ipsos terminatam, sicut tradunt theologi iii p. quæst. xxxv, art. v cum D. Thoma ibidem.

XXII. Tertio modo cultus dicitur religiosus et sacer, non quia fit a virtute latriæ, sed quia fit supra modum civilem, id est, exhibetur personis conjunctis Deo, et supra humanam conversationem constitutis. Talis enim cultus non potest esse civilis, quia personæ quibus exhibetur, sunt in superiori ordine a civili; debetur ergo illis honor altior civili, et inferior divino, et talis elicitur a dulia; quia tamen imperatur

immediate a latria propter conjunctionem sanctorum ad Deum, dicitur devotio ad sanctos, vel oratio procedere a religione, non immediate, sed imperative. Quo sensu accipi potest id, quod dicit S. Thomas supra de devotione ad sanctos. Et talem cultum religiosum, qui excedat civilem agnovit D. Ambrosius sermone primo de sanctis citato: «In celebritate, inquit, martyrum prætermismissis omnibus sæculi actibus redamus illis honorificentiam:» et D. Damascenus libro IV de fide: «Quibus rebus Deus colitur, eisdem servi ejus oblectantur, quapropter hymnis, et canticis spiritualibus sanctos colimus:» et Cyrillus Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica: «In sacrificio incruento mentionem facimus prophetarum, Apostolorum, et martyrum, ut Deus rationibus illorum, et deprecationibus suscipiat preces nostras.» Unde patet, quod licet colamus sanctos cultu sacro non tamen divino, neque etiam Beatissimam Virginem; quin potius S. Thomas et omnes theologi loco citato ex tertia parte illi negant latriam, neque a catholicis habetur pro dea. Verum est, quod D. Nazianzenus in tragœdia de Christo patiente, in fine, dixit de B. Virgine, quod: «Est æternitatis pallio ornata, ut dea habita, et senectæ expers.» Non tamen loquitur de vera divinitate, sed de participata; et ideo ponit illam particulam ut. Qua ratione etiam D. Thomas dixit super Psalmum XLIV, quod: «B. Virgo est deaurata divinitate, non quod sit Deus, sed quod sit mater Dei:» et Christus Dominus dixit Joan. x: *Si illos dixi deos, ad quos sermo Dei factus est, quod maxime convenit B. Virgini, in qua sermo, et Verbum caro factum est.*

XXIII. Ad locum D. Ambrosii quem posuimus in fundamento hæreticorum, respondetur loqui Am-

brosum de suffragatore ex parte Dei, quia non est opus suffragatore, qui intimet Deo, et cognitionem excitet de nostra necessitate, unde dicit: «Ad Deum promerendum (quem utique nihil latet) suffragatore non est opus.» Loquendo autem de suffragatore requisito ex parte nostri ipse Ambrosius in libro de viduis, ultra medium dicit: «Non erubescamus eos, id est, martyres intercessores nostræ infirmitatis adhibere.» Eodem modo intelligitur locus Chrysostomi, quod non est opus patronis, quantum est ex parte Dei, quasi Deus pauperes non audiat, sed aliis committat illorum negotia, ut solet fieri apud principes terræ. Non tamen negat opus esse patronis, quantum est ex parte nostræ necessitatis, et infirmitatis. Vel Chrysostomus arguit eos qui solum fidunt in alienis orationibus, et nolunt per se ipsos orare, qui sensus habetur ab ipso Chrysostomo hom. v in Matthæum: «Non igitur, inquit, quasi oscitantes, et desides ex aliorum meritis pendeamus, habent enim vim pro nobis, et quidem maximam orationes sanctorum, sed tunc profecto cum nos quoque ad ipsum per pœnitentiam postulamus.» Sic D. Chrysostomus.

XXIV. Ad tertium respondetur, sanctos non adhiberi ut mediatores eo modo, quo Christus, sed modo inferiori, quia ut dicit S. Thomas III parte, quæstione XXVI, articulo primo sacerdotes, et prophetæ antiqui testamenti mediatores fuerunt inter Deum, et homines ministerialiter, et dispositive, in quantum præfigurabant verum, et principalem mediatorem, qui est Christus: sacerdotes vero novi testamenti dici possunt mediatores, quatenus sunt ministri principalis mediatoris, si ergo esse mediatores dispositive, et ministerialiter non obstat unitati mediatoris Christi. Et eadem ratione

sanctis, et Angelis convenit ratio mediatoris, ut fatetur ibidem sanctus doctor solutione ad secundum ex D. Dionysio capite IV de divinis nominibus. Et eandem solutionem docuit optime Cyrillus Alexandrinus XII thesaur. cap. x, ubi illud Apostoli. *Unus mediator Dei, et hominum, etc.* exponit de uno mediatore substantialiter, et naturaliter: «Aliter, inquit, quomodo unum mediatorem Christum Paulus dixisset, multi enim sancti mediationis officio usi sunt.» Ad locum D. Augustini respondetur negare Augustinum Paulo officium, principalis mediatoris, non ministerialis. Qua ratione etiam libro IV de civitate Dei, capite XV, negat Angelos esse mediatores; ex eo enim quod Paulus aliorum orationes postulabat, ut pro eo intercederent, colligit D. Augustinus ipsum non esse mediatorem, quod quidem optime concludit de supremo mediatore, quia hic tantum est unus, ille videlicet (ut ibidem dicit D. Augustinus) pro quo nullus interpellat, et ipse pro omnibus: esse autem mediatorem ministerialiter, et per modum intercedentis non negat D. Augustinus Paulo, sicut neque illis fidelibus, quorum orationes Paulus postulabat.

XXV. Sed urget Calvinus: Si ille est verus mediator ex sententia D. Augustini pro quo nullus interpellat, et ipse pro omnibus: ergo cum modo sancti intercedant pro omnibus, qui se eis commendant, et pro sanctis nullus intercedat, cum sint in gloria, habebunt officium mediatoris eo modo quo Christus. Respondetur magnam esse disparitatem, quia pro Christo nullus intercedit, neque orando pro se, neque orando pro aliis, neque modo, neque antequam esset in cælo: sancti vero, quando erant in hac vita, indigebant mediatore ad orandum pro se, et modo in cælo indigent mediatore

Christo ad orandum pro aliis, juxta illud Joannis XVI: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis:* unde non sunt supremi mediatores.

XXVI. Ad locum Theodoretii respondetur, ipsum loqui de adoratione latriæ exhibita Angelis, hac enim prohibita fuit in illo Concilio Laodicensi, dicitur enim capite XXXV: «Non oportet adire et Angelos nominare: si quis inventus fuerit huic idololatriæ vacans anathema sit, quoniam derelinquens Dominum nostrum Jesum Christum accessit ad idola.» Sic Concilium, (si tamen verum est ibi loqui de Angelis, nam in alia editione, et in epitome Conciliorum non legitur Angelos, sed adire ad Angelos) ubi manifeste loquitur de cultu exhibito per modum latriæ, quia aliqui dixerunt Angelos esse factores mundi, et quasi minores deos, et per ipsos nos reconciliari Deo, quod docuit Simon magus, ut refert Epiphanius hæresi XXI, et contra hoc loquitur Paulus ad Collossenses II, quando dicit: *Nemo vos seducat volens in humilitate, et religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, et non tenens caput ex quo totum corpus, etc.* ubi D. Paulus non prohibet cultum Angelis debitum, cum constet Apocalypsi ultimo Joannem cecidisse ut adoraret ante pedes Angeli, sed reprobatur positionem eorum, qui existimabant nos reconciliari Deo per Angelos, et non per Christum, hoc enim sonat illud verbum non tenens caput, et ita exponit hunc locum D. Pauli Chrysostomus homilia VII in epistola ad Collossenses, Oecumenius et Theophylactus ibidem. Videtur etiam D. Thomas lect. IV super illud caput II ad Collossenses, ubi satis ad litteram Apostoli illud: In religione Angelorum, interpretatur in cultu legis veteris, quæ ordinata est per Angelos in manu mediatoris, ut dicitur ad Galatas tertio.

XXVII. Ad decretum Concilii Carthaginensis III respondetur ibi solum dici, quod ad Deum debet dirigioratio, quod verissimum est, ut hic docet D. Thomas; non tamen negatur, quod ad sanctos, ut ad ministros, et intercessores minus principaliter oratio dirigatur: ad litteram tamen id, quod docet Concilium, id est, quod usque hodie servatur in Ecclesia, quod fere in omnibus collectis, et orationibus ad Personam Patris dirigatur oratio, et terminatur per Personam Filii, hoc enim sonat illud verbum Concilii: Semper ad Patrem dirigatur oratio, id est, quod orationes fiant designando Personam Patris.

XXVIII. Ad ultimum respondetur illa loca ad summum concludere, quod mortui ex naturalium dispositione non cognoscunt orationes, et necessitates nostras; non tamen ex revelatione Dei, vel Angelorum, cum legatus II Macchab. ultimo Jeremiam multum orasse pro populo et consequenter cognovisse necessitatem ejus; locus ergo Job intelligitur de mortuis ex naturali eorum statu, non tamen de animabus beatis; has enim expresse excipit S. Gregorius exponens illum locum XII moralium, cap. XIII, Ecclesiastes IX, quod mortui in quantum mortui nihil cognoscunt amplius; secus vero prout habent vitam æternæ lucis. Ad locum Isaïæ dicitur, quod Abraham nescivit nos, quantum est ex vi status sui naturalis, non tamen ex speciali Dei revelatione, vel melius dicitur nescire, hoc est non approbare, nec diligere ut filios, sed potius reticere, juxta illud Matthæi XXV: *Amen dico vobis, nescio vos.*

XXIX. Ad D. Augustinum respondet S. Thomas I par. quæst. XCIII, art. VIII ipsum in illo loco dubitative loqui, et disputando non determinando, quamvis de cognitione oratio-

num nostrarum, ut pro nobis sancti intercedant D. Augustinus non dubitaverit, sed eodem libro de cura pro mortuis, cap. XV et XVI late ostendit, quomodo sancti nostris necessitatibus opulentur, unde dicit ibi, quod: « Per divinam potentiam martyres vivorum rebus intersunt, quoniam defuncti per naturam propriam vivorum rebus interesse non possunt. »

QUOMODO SANCTI COGNOScant ORATIONES NOSTRAS QUAS AD IPSOS DIRIGIMUS.

XXX. Circa tertiam conclusionem S. Thomæ difficile semper fuit explicare modum, quo sancti cognoscant nostras orationes, et nobis opulentur, ita ut D. Augustinus loco citato capite XVI dixerit: « Res ista altior, et obstructior est, quam a me valeat perscrutari. » Ut autem breviter tota difficultas resolvatur, distinguenda est duplex cognitio in animabus sanctis, altera naturalis; altera supernaturalis: et de naturali quidem non est hic difficultas, quamvis aliqui existimaverint animas, aut ex narratione Angelorum frequenter ad nos venientium, aut ex ipsarum animarum discursu ad nos, orationes nostras cognoscere. Quod quidem licet de aliquibus orationibus vocalibus verificari posset, tamen nec de omnibus potest, quia ut ostenditur I part. quæst. LXXXIX, art. VIII anima separata naturali cognitione non potest cognoscere, quæ apud nos aguntur: et de pure mentalibus constat non posse cognosci naturaliter nisi a solo Deo, juxta illud II Paralip. VI: *Tu solus nosti corda filiorum hominum.* Et quamvis per locutionem unius Angeli, vel animæ ad alterum manifestentur cogitationes cordis, tamen

quamdiu sumus in hac vita, naturaliter loquendo, non possumus loqui animæ separatæ, alias posset animæ existenti in inferno, aut in limbo innotescere nostra cogitatio, si vellemus illi manifestare, quod nullus admittit. Recurrendum est ergo ad cognitionem supernaturalem, quæ fit per revelationem Dei: revelatio autem supernaturalis facta alicui particulari (ut omittamus eam, quæ fit per fidelem, quia hæc immediate fit communitati Ecclesiæ, et non particulari) solum est duplex, altera eorum, quæ cognoscuntur in Verbo per ipsam formalem visionem beatam, et dicitur cognitio matutina; altera eorum, quæ revelantur extra Verbum in proprio genere, et dicitur cognitio vespertina.

XXXI. Et hæc adhuc sumitur dupliciter, nam quædam est quasi debita, et consecuta ex vi status beatifici, et visionis divinæ, aut saltem derivatur a visione superioris beati, qui ea, quæ cognoscit melius quam inferior, potest illi manifestare, quæ ratione ponitur a D. Thoma in Angelis illuminatio, et in IV, dist. XLIX, quæst. II, art. V ad ultimum dicit sanctus doctor, quod anima Christi Domini post diem judicii illuminabit beatos omnes de his, quæ pertinent ad scientiam visionis Dei, quæ ipse videt in Verbo, et sic exponit illud Apocal. XX: *Et lucerna ejus est Agnus,* et talem revelationem vocavit Cajetanus III p. quæst. X, art. II visionem beatam causaliter, non formaliter. Alia revelatio est, quæ non habet connexionem, nec consequitur ex vi visionis beatæ, sed fit eo modo, quo prophetis fiebat revelatio prophetica; et hoc ultimo modo censet D. Augustinus libro de cura pro mortuis, capite XV martyres cognoscere orationes, aut necessitates nostras.

XXXII. Cæterum D. Thomas hic ex

sententia D. Gregorii XII moralium, cap. XIII, expresse ponit, quod orationes nostras sancti cognoscunt in Verbo, et III p. quæst. X, art. II, ponit generalem regulam, quod nulli beato deest, quin cognoscat in Verbo omnia quæ ad ipsum spectant: et expressius in IV, distinct. LV, quæst. III, art. V dicit, quod licet inferiores beati de quibusdam edoceantur, et illuminentur a superioribus, tamen quilibet beatus ea videt in essentia divina, quæ ad ipsum pertinent, et quia ad gloriam, et statum beatorum pertinet succurrere eis, qui petunt ab illis auxilium, deducit sanctus doctor, quod in Verbo cognoscunt orationes, et devotiones hominum, qui ad eorum auxilium confugiunt. Existimo autem neque S. Augustinum esse alienum ab hac sententia, quando assertive loquitur, et non dubitative, nam in libro IX confessionum, cap. III, loquens de amico quodam defuncto sic dicit: « Jam non apponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem tuum, et bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua sine fine, felix, nec sic eum arbitror inebriari ex ea, ut obliviscatur mei, cum tu Domine, quem petat ille, nostri sis memor, » quæ est eadem prorsus ratio, quæ apud D. Gregorium loco citato et in quarto dialogorum habetur: « Quid est, quod ibi nesciant ubi scientem omnia sciunt? »

XXXIII. Solum obstant duo contra hanc resolutionem S. Thomæ. Primum est, quia si orationes videntur in Verbo non possunt videri successive, cum illa visio, utpote mensurata æternitate in nullo admittat successione, ut demonstrat D. Thomas in I part. quæst. XII, art. X. Dicere autem quod a principio beatitudinis quilibet beatus videt omnes orationes, quæ ad ipsum effundentur successu temporis falsum est; tum, quia de Angelis determinat